

CLASIFICAREA CAUZELOR DE INEFICACITATE A ACTULUI JURIDIC CIVIL
Boca Sergiu, *doctor în drept, lect. sup. univ., Facultatea de Drept și Științe Sociale, USARB*

To provide a more complete and systematic image of the causes of inefficiency of civil juridical act, we propose in this study to outline their classification, without a detailed analysis of the causes of inefficiency.

Keywords: *causes of inefficiency, juridical act, temporary inefficiency, retroactive inefficiency*

Pentru a oferi o imagine mai completă și mai sistematică a cauzelor de ineficacitate a actului juridic civil, ne propunem în cadrul acestui studiu să schițăm o clasificare a acestora, fără însă a ne opri asupra analizei detaliate a cauzelor de ineficacitate [pentru mai multe detalii privind analiza și delimitarea dintre diferite cauze de ineficacitate, a se vedea: 4, p.29-33]. Astfel, cauzele de ineficacitate a actului juridic civil pot fi clasificate în următoarele categorii.

Cauze generale și cauze speciale. În raport cu întinderea domeniului lor de aplicare, cauzele de ineficacitate se împart în cauze generale și cauze speciale. Cele dintâi sunt susceptibile de a opera în privința oricăror acte juridice; cele din urmă sunt incidente numai în ceea ce privește anumite categorii de acte. Nulitatea, de pildă, reprezintă o cauză generală de ineficacitate [pentru mai multe detalii privind nulitatea ca una din cauzele de ineficacitate, a se vedea: 3, p.226-236]. De vreme ce orice act juridic, pentru a fi valid și deci eficace, trebuie să îndeplinească anumite condiții de fond și de formă, este firesc ca nulitatea, care sancționează nesocotirea acestor condiții, să opereze ca o cauză de ineficacitate în privința tuturor actelor juridice. Reprezintă, în schimb, cauze speciale de ineficacitate rezoluțiunea și reducățiunea [9, p.519-521]. Într-adevăr, aceste cauze de ineficacitate sunt specifice unor anumite categorii de acte. Astfel, rezoluțiunea se aplică, de regulă, contractelor sinalagmatice, iar reducățiunea – liberalităților ce depășesc cotitatea disponibilă.

Cauze originare și cauze subsecvente. Criteriul acestei clasificări îl constituie momentul în care s-a născut cauza de ineficacitate a actului juridic. Sunt cauze originare de ineficacitate cele concomitente încheierii actului juridic. Nulitatea este o atare cauză întrucât se naște simultan cu săvârșirea actului. Constituind o consecință a neîndeplinirii unei condiții de validitate, care trebuie să existe în momentul formării actului juridic, este firesc ca nulitatea să fie o cauză originară de ineficacitate.

Sunt, dimpotrivă, cauze subsecvente de ineficacitate acelea care se datorează unor fapte survenite după încheierea actului [8, p.106]. Intră în această categorie, de pildă, rezoluțiunea contractelor sinalagmatice și caducitatea legatelor. Neîndeplinirea culpabilă de către debitor a obligațiilor sale, în cazul rezoluțiunii, și imposibilitatea de executare a legatului, din pricină că legatarul nu poate sau nu vrea să primească legatul, în cazul caducității legatelor, reprezintă împrejurări care nu se pot ivi decât după încheierea actelor juridice respective, astfel că, prin forța lucrurilor, aceste cauze de ineficacitate sunt subsecvente, posteroare.

Cauze de ineficacitate temporară și cauze de ineficacitate definitivă. Nu în toate situațiile ineficacitatea este permanentă. Există cazuri în care actele juridice sunt lipsite de efecte numai în mod vremelnic, după cum există și cazuri când ineficacitatea este definitivă.

În funcție de caracterul temporar sau definitiv al ineficacității, cauzele care paralizează efectele actelor juridice se împart în cauze de ineficacitate temporară și cauze de ineficacitate definitivă. Termenul suspensiv [pentru mai multe detalii privind termenul suspensiv ca una din cauzele de ineficacitate, a se vedea: 6, p.210-217] și condiția suspensivă [pentru mai multe detalii privind condiția suspensivă ca una din cauzele de ineficacitate, a se vedea: 5, p.12-30] fac parte, evident, din prima categorie de cauze, pentru că actul afectat de aceste modalități nu-și produce efectele decât până în momentul îndeplinirii evenimentului viitor și cert sau viitor și incert, constitutiv de termen sau - respectiv - condiție. Sunt însă cauze de ineficacitate definitivă nulitatea, rezoluțiunea, caducitatea etc.

Cauze de ineficacitate retroactivă și cauze de ineficacitate neretroactivă. Această diviziune a cauzelor de ineficacitate are la bază modul în care operează în timp cauzele ce nimicesc efectele actelor juridice. Cauzele care desființează efectele actului atât pentru viitor cât și pentru trecut sunt cauze de ineficacitate retroactivă. Cele care nimicesc efectele actului numai pentru viitor, lăsându-le neatins pe cele produse în trecut, sunt cauze de ineficacitate neretroactivă [8, p.107].

Aparțin, de regulă, primei categorii, nulitatea, rezoluțiunea și condiția rezolutorie. Este, în schimb, o cauză de ineficacitate neretroactivă rezilierea [7, p.32-33]. Chiar când cauza de ineficacitate operează, în principiu, retroactiv actul juridic poate produce efecte un oarecare timp, dar în mod efemer. Inițiativa sau, dimpotrivă, pasivitatea, întârzierea ori renunțarea părții îndreptățite să se prevaleze de cauza de ineficacitate respectivă poate pune capăt atât pentru trecut, cât și pentru viitor efectelor juridice produse sub semnul caducității, după cum, dimpotrivă, pot consolida ori definitiva acele efecte.

Așa, de exemplu, anularea unui act juridic pentru vicii de consimțământ, cauză de ineficacitate retroactivă, produce, în principiu, efecte *ex tunc*, nu numai *ex nunc*. Dar până la anulare actul produce efecte, iar dacă titularul acțiunii în nulitate relativă confirmă actul ori nu introduce acțiunea înăuntrul termenului de prescripție, efectele actului, care puteau fi nimicite retroactiv, se definitivează [*pentru mai multe detalii privind nulitatea relativă și regimul ei juridic, a se vedea: 1, p.204-214*].

Clasificarea în cauze de ineficacitate retroactivă și cauze de ineficacitate neretroactivă nu trebuie absolutizată, ca de altfel și celelalte clasificări înfățișate mai sus. Într-adevăr, apartenența unei cauze de ineficacitate la una sau cealaltă dintre cele două categorii nu înseamnă că o cauză de ineficacitate de obicei retroactivă nu poate opera câteodată numai pentru viitor, sau că o cauză de ineficacitate, de regulă neretroactivă, nu poate paraliza orice efect al actului juridic. Astfel, în cazul nulității (care este, în principiu, o cauză de ineficacitate retroactivă), în unele situații, ea operează numai pentru viitor, de pildă în cazul contractelor cu executare succesivă [*pentru mai multe detalii privind regulile de drept care guvernează efectele nulității și excepțiile de la aceste reguli, a se vedea: 2, p.64-85*].

Cauze voluntare și cauze nevoluntare. Sunt voluntare acele cauze de ineficacitate care operează exclusiv prin voința autorului sau autorilor actului. În situațiile respective partea ori părțile, prin manifestare unilaterală de voință ori prin consimțământ mutual, pot împiedica, temporar sau definitiv, ori pot anihila efectele unui act juridic, fără a fi necesară pronunțarea unei hotărâri judecătorești în acest sens ori intervenția unui factor străin de voința părților. Revocarea unilaterală sau prin acordul părților a convențiilor, în cazurile în care legea o îngăduie, și caducitatea legatului datorită renunțării legatarului constituie cauze de ineficacitate voluntară.

Sunt, dimpotrivă, cauze nevoluntare acelea care împiedică, limitează ori tulbură producerea normală a efectelor actelor juridice ca urmare a intervenției unui factor care nu mai depinde exclusiv de voința părților, fie pentru că operează independent ori chiar împotriva voinței părților, fie pentru că necesită pronunțarea unei hotărâri judecătorești [8, p.107]. Predecesul legatarului, fapt care atrage caducitatea legatului, și deci ineficacitatea sa, independent de voința testatorului, reprezintă o cauză nevoluntară de ineficacitate în sensul definit mai sus.

Bibliografie:

1. Boca, S. *Unele considerații privind regimul juridic al nulității relative a actului juridic civil*. În: Mat. conf. internaționale „Procesul civil și executarea silită. Teorie și practică”, București: Universul Juridic, 2015, p. 204-214;
2. Boca, S. *Analiza regulilor de drept care guvernează efectele nulității actelor juridice civile față de părți*. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2012, nr. 4, p. 64-85;
3. Boca, S. *Instituția nulității actului juridic civil și a efectelor ei în legislația, doctrina și practica judiciară a Republicii Moldova*. În: Mat. conf. șt.-pract. intern. dedicate celei de-a XX-a aniversări de la întemeierea Procuraturii Republicii Moldova „Procuratura Republicii Moldova la 20 ani. Rolul și locul Procuraturii într-un stat de drept”. Chișinău: „Elena – V.I.”, 2012, p. 226-236.
4. Boca, S. *Delimitarea nulității de alte cauze de ineficacitate a actului juridic civil*. În: Legea și viața, 2012, nr. 1, p. 29-33.
5. Boca, S. *Unele reflecții privind reglementarea actelor juridice încheiate sub condiție în legislația civilă a Republicii Moldova*. În: Mat. conf. șt. intern. „Procesul de codificare în țările Europei de Sud-Est”. Chișinău: Ed. „Pontos”, 2007, p. 12-30.
6. Boca, S. *Reglementarea juridică a termenului în contextul principiului libertății contractuale*. În: Mat. conf. șt. intern. „Probleme actuale în domeniul protecției drepturilor omului”. Chișinău: Ed. „Pontos”, 2007, p. 210-217.
7. Florescu, G. *Nulitatea actului juridic civil*. București: Hamangiu, 2008.
8. Muntean, I. *Nulitatea actului juridic civil*. București: Universul Juridic, 2011;
9. Reghini, I.; Diaconescu, Ș.; Vasilescu, P. *Introducere în dreptul civil*. Cluj-Napoca: Sfera Juridică, 2008.